

Victime politice din anii 1930-1950 la Timisoara.

Va rugam sa completati, sa comentati !

Acum cateva luni, Imre Deutsch ne-a trimis cateva sugestii pentru a identifica evreii, victime politice din perioada 1930 – 1950, ca sa le cinstim memoria.

1. Very long time ago, probably before WW2, there was some Jewish (probably yiddish) performance at the theater. During the performance a bomb was thrown and I think it had 3 victims (buried side-by side in the cemetery ?).

Foarte demult, probabil inainte de al doilea razboi mondial a fost un spectacol de teatru in idis. In timpul spectacolului a cazut o bomba si a ucis, cred, trei oameni (inmormantati unul langa altul la cimitir ?)

* Un raspuns se gaseste in cartea *Vanator de fluturi* de Constantin Anatol. (cititi extrasul mai jos) S-a intamplat prin anii 1935-38. Victimele au fost unchiul marei actrite Sidy Thal si sotia lui.

A merénylet valamikor 1935 őszén történt. Nem tudom a pontos dátumot. Irtam a mult években kétszer is a temesvári színháznak hogy kaparják ki az arhivumból a Sidy Thal turnéjának a pontos dátumát, de még csak azt sem válaszolták hogy *dute'n* ... A halálos áldozat neve: Eckstein. Valószínűleg Berthold. Címe: *Strada Pestalozzi*. Sok, köztük nagyon súlyos, sebesült is volt.

Atentatul s-a intamplat in toamna anului 1935. Nu cunosc data exacta. Am scris deja de doua ori la teatrul din Timisoara ca sa caute data exacta a turneului lui Sidy Thal, dar nu am primit niciun raspuns, nici macar .... Numele victimei : Eckstein. Probabil Berthold. Au fost multi raniti, unii raniti grav.

Tibi Schatteles

2. During one of the two WW2-bombardments, there was a Jewish victim. I think his name was Amigo (not sure).

In timpul unuia din cele doua bombardamente din timpul celui de-al doilea razboi mondial a cazut victima si un evreu. Cred ca numele lui era Amigo.

3. At the end of 1947 (or 1948?), Abelsberg Bandi and his girlfriend Neumann Melo (probably Melanie) tried to cross the border. They were shot by the border-guards. Melanie was a holocaust survivor from Stuttgart; after the war she moved to her relatives (parents of Neumann Vera; a shoe-store on the Lloyd-sor?) in Timisoara.

La sfarsitul anului 1947 sau 1948, Abelsberg Bandi si prietena lui Neumann Melo (probabil Melanie) au incercat sa treaca granita. Au fost impuscati de graniceri. Melanie era o supravietuitoare a Holocaustului din Stuttgart ; dupa razboi s-a mutat la rudele ei (parintii lui Neumann Vera ; pravalie de pantofi pe Lloyd-sor/Corso ?) la Timisoara.

.....

4. Altii care au cazut victima unui atac politic ?

* Extras din cartea *Vanator de fluturi* de Constantin Anatol. (cititi cele doua pagini de mai jos)

Așa s-a întâmplat că, printre alte spectacole pe care le-am văzut, piese de Victor Ion Popa, *Mușcata din fereastră*, turnee, concerte, am fost și la un spectacol al lui Sidy Thal venită într-un turneu. Ea juca în limba idiș (nu în ebraică, limba vorbită azi în Israel, limba modernizată a Bibliei). A venit cu un spectacol și, împreună cu un prieten, am fugit să-l vedem. Am luat obligatoriile bilete la galerie și ne-am dus, ca de obicei, să căutăm niște locuri în sală. Ora începerii se apropia iar noi am zărit în mijlocul sălii două locuri ce păreau că vor rămâne libere. Le-am „cucerit” cu promptitudine. Spectacolul trebuia să înceapă, se stinsese lumina, se luminase fosa de orchestră (pe vremea aceea nu se puneau piese evreiești fără acompaniament muzical), dar în clipa în care s-a deschis cortina a apărut plasatoarea și ne-a ridicat pe amândoi de pe scaune spunându-ne că proprietarul acelor locuri este chiar o rudă a doamnei Sidy Thal. Firește că am cedat și ne-am plasat sub balconul ce acoperea fundul sălii. Peretele de lângă noi era de formă rotundă, cu uși batante de-a lungul întregului zid (spre norocul nostru). În clipa în care s-a făcut lumină pe scenă, la un geam al unei căsuțe-decor a apărut Sidy Thal făcând bezele unui grup de tineri ce treceau pe acolo. A fost salutăată de public cu aplauze furtunoase, dar în acele clipe un obiect lucios, parcă, a căzut de la balconul din fața noastră în sală. Am crezut întâi că ar fi o poșetă de damă. S-a auzit un pocnet de cădere și după el o explozie, foc și țipete.

Noi, fiind cu spatele la ușa batantă, ne-am trezit într-o clipă, cu ușa cu tot, pe culoar și de acolo în partea inferioară a sălii mari de așteptare. Picăturile de sânge ale răniților au și apărut pe jos. Panică și vacarm!

Restul, după o noapte de nesomn, s-a aflat a doua zi.

Ferestrele internatului nostru dădeau spre Bega, iar pe malul celălalt se aflau internatele Politehnicii și ale studenților Universităților din Timișoara unde multe ferestre erau luminate. Ni se părea neobișnuit și asta ne înfricoșa. În noaptea aceea am fost foarte speriați. Imaginația noastră de adolescenți lucra puternic încă dinainte, în vacanțe, când mergeam acasă, la părinți. În noi se fixase în primul rând angoasa. Mi-aduc aminte că într-o seară târziu am stat cu părinții când deodată s-au auzit cântece sălbatice și comenzi

războinice: grupuri de legionari au trecut pe stradă cântând. E foarte greu de descris senzația pe care o ai când *nu cunoști* primejdia, mai mult o bănuiești și nu știi *exact în ce formă, când* te amenință pe tine *direct!*

Cu asta m-am întâlnit adesea în cele ce-au urmat. La vârsta respectivă – și ridicat în mod politicos de pe „scaunul mortului” (unchiul lui Sidy Thal și soția sa întârziaseră și în felul ăsta noi doi, Emerik și cu mine, rămăseserăm în viață... Doar pentru că am fost sculați de pe locurile unde căzuse grenada) – angoasele acționează cu efecte mărite.

După vreo cincisprezece ani, ca actor în turneu, am ajuns și la Timișoara. Odată m-am întâlnit cu o plasatoare a teatrului de acolo care și-a adus aminte de toată întâmplarea. M-a dus în sală și mi-a arătat „locul mortului”... parchetul era schimbat sub cele patru scaune.

Metodele se schimbă.

Am fost la spital și am fost și la cimitir, la înmormântarea acestei perechi. Iar de acolo din nou la spital. O persoană fusese grav rănită și mai mulți au fost răniți mai ușor. Acolo, printre răniți, am zărit un colonel căruia a trebuit să-i fie amputat brațul și care pur și simplu își ieșise din minți. El, ca mulți alții în perioada aceea de nebunie care începuse să se profileze, era un om „normal”, care știa să aprecieze binele, să nu aprobe răul și care a devenit o victimă! Lui îi era indiferent dacă Sidy Thal este evreică, spaniolă sau belgiană: pentru el era o mare artistă și s-a dus la teatru să guste arta ei... Și de aceea a rămas fără un braț! Ofițer care *în timp de pace* rămăsese fără un braț!

Asta s-a petrecut în perioada de sporire a manifestărilor legionare, când au fost uciși și oameni de stat de o largă apreciere internațională, marele savant și patriot Nicolae Iorga, Gh. Duca și alții...

Vinovatul pentru aruncarea grenadei a fost arestat după aproximativ un an de zile. Era fiul unui evreu și al unei românce. Tatăl își părăsise familia la scurt timp după nașterea fiului – cum se mai întâmplă – iar mama, din motive cunoscute de ea, l-a crescut în spiritul acesta intolerant.